

Lehetetlen párhuzam

IFJU NÉMET KÖLTŐK
A LYRISCHE BLAETTER
FOLYÓIRAT KÖRÜL

Ivan Ivanjii

Van valami más országokban, ami a mi kulturális életünkben tökéletesen hiányzik. Vannak emberek, akik szeretik az irodalmat, de nem írják, belőle élnek, de nem prostituálódnak, érte s nem a saját dicsőségükért harcolnak. Ezeket az embereket kiadóknak hívják. (Persze, nem minden kiadóról mondhatjuk el a fentieket). Nekünk nincsenek kiadóiink. Nekünk csak könyvnyomdászkereskedőink vannak, s olyan emberek, akik közvetítenek a kiadótanács és a nyomda között, s vannak íróink, akik kiadóvállalatokban találták meg a biztos havifizetést, kötelezettséget vállalva, hogy megjelennek irodájukban és ott eltöltötenek bizonyos időt, mint minden má. tisztviselő. Kiadóiink nincsenek. A kiadóvállalatok igazgatói — ha történetesen nem olyan írók, akik kénytelenek tollukkal megkeresni kenyerüket — holnap miniszterré, gyárigazgatóvá vagy nagykövetté változnak. S új állásukban éppoly szorgosan és jószándékkal munkálkodnak, mint a korábbiakban. A szorgosság és a jó szándék nem elegendő. Akárhogy van is, kiadóiink nincsenek.

Tulajdonképpen barátomról Ansgar Skriver berlini egyetemi hallgatóról akartam írni. Apja szegény evangélikus lelkész Észak-Németországban. Ansgar huszonhétéves, szocialistának vallja magát és tagja a nyugatnémet egyetemi hallgatók szocialista szervezetének. Amikor megismertem, az volt a benyomásom, hogy apjának őszinte, keresztény idealizmusát átvitte vallásiról szocialista síkra. S mivel — bármennyire

rokonszenvesek is nekem az idealisták — nem hiszek a sikerükben, azt jósltam neki, hogy csalódnai fog és előbb-utóbb elmerül a szünke hétköznapiok hullámaiban. Az utóbbi időben minden jel arra vall, hogy ebben az esetben alaposan tévedtem. Ennek azonban örülök. Nem azért, mert Ansgar elhatározta, hogy — kiadó lesz. Inkább azért, mert különös élvezettel figyelem, hogyan bontakozik ki kiadói tevékenysége, hogyan válik kiadóvá.

Jómaga — mit sem sejtve arról, hogy én valaha közzéteszem — a következőket írta erről egyik levelében:

»Mint hogy 1953-tól 1955-ig inas voltam egy könyvkereskedésben — Németországban ez elengedhetetlen, ha kiadó akarsz lenni és el akarod kerülni a könyvkereskedést ismerő szakember szerződését —, sok kapcsolatomból, részben az ifjúsági szervezetek révén is, írni szerető ifjakkal. Tizenhétéves korom óta kiadó szerettem volna lenni. Nyilvánvaló, hogy előbb be kell fejeznem tanulmányaimat, de mindenképpen két lehetőség van előttem: vagy valamelyik jónevű kiadóvállalat alkalmazottja leszek vagy húsz-harminc évi munka után szerencsés esetben cégvezetővé vagy főlektorra lépjek elő, s végül valahogy önállósítsam magam, vagy egész szerényen kezdem. Tőkémmel nincs, örökséget nem várhatok, másra tehát nem számíthatok. Ha együtt koplak az egészen fiatal, ismeretlen írókkal, ha sikerül közülük egyeseket ismertté tennem az irodalmi életben, van

némi reményem, hogy ezek a fiatalkori baráti kapcsolatok továbbra is fennmaradnak. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy a fiatalkori barátságok a legtartósabbak. Ez az egyetlen dolog, amit alaptökémnek tekinthetek...»

Ezekkel a gondolatokkal Ansgar néhány vele egyivású fiatal költőnek és esszéírónak följajmoltta, hogy legyenek szerkesztői egy »Lírai körlevélnek«, melyet ő majd írógépén sokszorosít. Kiadványukat, Lírai lapok (Lyrische Blätter) címmel, 1955 decemberében indították el. Az első számot hetven példányban gépelték le. A »Lírai lapok« kéthavonként jelent meg, s 1957 decemberében eljutott a tizenkettedik számáig. A második számtól a tizedikig füzetlenül, de már gépén sokszorozva jelent meg egy-egy szám grafikai képmelléklettel is. A tizenegyedik és tizenkettedik számot már nyomtatták, mégpedig ezer példányban és jó papírosan (jobbton mint a mi irodalmi folyóirataink javarésze).

A Lírai lapok természetesen nem fizet semmilyen honoráriumot munkatársainak, mert a kiadó pénzügyi helyzete a következő: Habár a Lírai lapokat egy márkáért árúsítják példányonként, legnagyobb részének ára behajthatatlan. Az első sokszorosított és kevéspéldányú számok 80 márkájába kerültek. Ansgar akkor az egyetemi hallgatók Colloquium című folyóiratában dolgozott havi 75 márkáért. Ma valami asszisztensféle a Szociológiai Intézetben, kétszáz márkáért fizetéssel. A Lírai lapok kiadása viszont már hatszáz márkába kerül, neki pedig ennie, öltözködni, lakbért fizetni és tanulnia is kell. A különbözetet azzal keresi meg, hogy cikkeket ír más folyóiratokban. Szociológiai és politikai cikkeket ír, mert azokat jobban fizetik, mint a tiszta irodalmat, s mert ő tiszta irodalmat nem ír, soha nem is írt és nem akar írni a jövőben sem. Ő csak szeret írókat fölfedezni.

Nyugat-Németországban azonban már jelentősége van annak, hogy egy fiatalabb költő zsenéi megjelentek-e Ansgar folyóiratában vagy sem. Ansgar kitűnő ügyvéde és menedzsere szerzőinek. Nem kis tért hódított meg azzal, hogy egyiküket, Horst Bieneket, sikerült elhelyeznie a Frankfurter Rádió irodalmi műsorának szerkesztőségében. Németországban ugyanis a rádióállomások fizetik a legnagyobb honoráriumokat az íróknak. Ansgar ajánlata pedig — bár jómaga formálisan senki és sem-

mi — már jelent valamit az irodalmi műsorokban. Németországban ma már többé-kevésbé gyakorlattá vált, hogy a legfiatalabb irodalmi nemzedékről megkérdezzék véleményét. Ansgar elküldi a fiatal írók címét a nagyobb folyóiratoknak, értesíti az antológiai szerkesztőit, hogy mit érdemes fölvenniök, bemutatja a fiatalokat az idősebbeknek.

A Lírai lapok nagyobb része egy-egy témával foglalkozik. Az egyik számot, például, különféle országok fiatal modern költőinek szentelték. Ebben Vasko Popa két verse is megjelent. Egy másik szám a keletnémetországi költőkkel foglalkozott (Nyugat-Németországban ugyanis alig ismerik őket). Ehhez a számhoz a költőket esztétikai és nem politikai kritérium szerint válogatták meg. Ez Németországban kellemes meglepetést keltett, s a kiadó bátorságáról tanúskodik. Az utolsó szám fölveti a kérdést, van-e a háború utáni Németországban szürrealizmus. Ennek a számnak a szerkesztője és a bevezető írója, Horst Bienek — közzétéve egy egész sor olyan költeményt, amely többé-kevésbé szürrealizmusra vall — azt a következtetést vonja le, hogy »nincs, ha elfogadjuk Breton mércéit, de van, ha figyelembe vesszük a szürrealizmus hatását«. Érdekes és jellemző, hogy a szürrealizmussal foglalkozó számot a szerkesztőségen kívül álló ember állította össze. A folyóirat szerkesztői ugyanis Ansgar Skriver, Hans-Christian Kirsch költő és Reimar Lenz kritikus, a tizenkettedik számban azonban nevük alatt még ez áll: »Ennek a számnak a szerkesztője Horst Bienek«. Ez azt jelenti, hogy — a szokványoktól eltérve — átengedték a szám összeállítását egy másik fiatalembernek, akinek minden bizonnyal az övékéhez hasonló nézetei vannak, de akiről elismerték, hogy ezt a témát jobban föl tudja dolgozni.

Minden kiadvány, még az első gépelt lap alján is ez áll: »Kiadja Ansgar Skriver kiadványalata«. Ansgar cégjelzett papíron ír, s habár ingyen küldi nekem a Lírai lapokat, sosem felejt el számlát mellékelni, csak a folyóirat ára helyett odairja: »gratias«. Nekünk ez játéknak tűnik. Neki nagyon komoly dolog. Ha a maga zsebébe dolgozta annyit, szép gépkocsija lehetne és bejárhatná Európát. Ő azonban azért dolgozik, hogy kiadó legyen, hogy kinyomassa barátai költeményeit. Most terveket sző, hogy tevékenységét kiterjeszti tájékoztató-politikai füzetek és könyvecskék kiadására. Elsősor-

ban Lengyelországról, Jugoszláviáról és Kínáról, tehát azokról a »szocializmusokról« akár füzeteket kiadni, amelyekről Németországban legkevesebbet tudnak. Persze, ehhez előbb pénzügyileg talpra kell állítani a Lirai lapokat. Erre pedig jó kilátásai vannak, mert, mint írja, napról-napra újabb »fizető« előfizetőik jelentkeznek. (Egyébként a Lirai lapok következő számát, mint bejelentette, a fiatal lengyel lírikusoknak szenteli.)

Ime milyen furcsa idealizmus. Egy ember, aki kiadó akar lenni.

Ez az, ami nálunk nincs.

Voltaképpen a fiatal német irodalmi élet egy érdekes képviselőjét akartam bemutatni, egy olyan képviselőjét, aki nem ír, hanem másokat képvisel, de azért szeretnének, már amennyire lehet összehasonlítást is tenni. Azt mondaná valaki: »Eh, könnyű neki! Megkeresi azt a hatszáz mákát, Mődjában van kiadó tevékenységgel foglalkozni«. Sokszorosító azonban nálunk is kapható! Mennyi mindenről lemond Anger, hogy kinyomassa mások műveit. Miről mondunk le mi? Képesek vagyunk-e mi belkérzeni valakibe, nem kérdezve nyomban, hogy honnan szerzünk rá dotációt? Nem váltunk-e túlságosan elkényeztetett gyermekeké? Hisz mindig azt siratjuk — akár az elkényeztetett gyerekek —, hogy mostohán bárnak velünk. Pedig vajon tehet-e bárki is valamit az irodalomért, az irodalommal kapcsolatban vagy az irodalom körül, ha nem kész bizonyos áldozatokra? Ha nincs benne egy kicsi abból az idealizmusból, amelynek híján senki sem foglalkozna ilyen hálátlan dologgal.

Mindig félttem a nagy szavaktól. Most is félek. Igyekeztem tehát nem használni nagy szavakat, azaz konkrét jelenlést adni nekik. Kérem: én nagyon könnyen és hamar »csöppetem« be az irodalomba, ezt megállapíthatom magamról. Talán kevesebb okkal, de ugyanezt állítom a magam nemzedékéről is — Oljácsáról, Slavko Vukosavljevićről, Slobodan Markovićról és sok más társamról. Elismerem, hogy a fiatalabbaknak nagyobb nehézségekkel kell megküzdeniök. Nekik az a bajuk, — legalább is nekem úgy tűnik —, hogy nem szállnak szembe a nehézségekkel, hanem csak arra hivatkoznak, hogy nekünk könnyebb volt. Ezt én, ime, be is vallottam. De hogy nekünk »szerencsénk« volt, ez nem menti fel őket a küzdelem alól. Már kevesebb joggal, — mert nem ismerem a helyzetet —, de mégis azzal a meggyőződéssel, hogy nem tévedek teljesen, mondom a következőt: ez az idealizmus hiányzik a fiatal vajdaságtól magyar írókból is. Am elismerem, hogy a közös nehézségek mellett nekik külön bajokkal is kell küzdeniök.

Lehetetlen összehasonlítani ezeknek a fiatal német íróknak és a mi fiatal — szerb, magyar, horvát, siptár, macedón, szlovén, romániai — íróink életét. A versük azonban sok tekintetben hasonlók. A problémák — modernizmus-realizmus — hasonlók. A kívánságuk — hasonlók. Bátorak azt mondhatnám, hogy az irodalom iránt tanúsított idealizmusunk is hasonló.

